

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
Факультет (інститут) Психології та соціології
Кафедра загальної і соціальної психології та соціології

СОЦІОЛОГІЯ БЕЗПЕКИ

СИЛАБУС

вибіркової навчальної дисципліни

Підготовки Бакалавра

спеціальності 054 Соціологія

освітньо-професійної програми

«Соціальний аналіз, консалтинг, управління»

Силабус навчальної дисципліни
для денної форми навчання

Луцьк –2020

Силабус навчальної дисципліни «Соціологія безпеки» підготовки бакалавра, галузі знань 05 Соціально-поведінкові науки, спеціальності 054 Соціологія, за освітньою програмою «Соціальний аналіз, консалтинг, управління».

Розробник: Ємельянова Юлія Павлівна, професор кафедри загальної і соціальної психології та соціології, доктор філософських наук, доцент.

Силабус навчальної дисципліни затверджено на засіданні кафедри загальної і соціальної психології та соціології

Протокол №1 від 15 вересня 2020р.

Завідувач кафедри: Лазорко О.В.

© Ємельянова Ю.П., 2020 р.

I. Опис навчальної дисципліни

Таблиця 1

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо-професійна програма, освітній рівень	Характеристика навчальної дисципліни
Денна та заочна форма навчання	05 Соціально-поведінкові науки	вибіркова
Кількість годин/кредитів 180/6	054 Соціологія	Рік навчання <u>3</u>
ІНДЗ: немає	Соціальний аналіз, консалтинг, управління бакалавр	Семестр <u>5-ий</u> Лекції <u>22</u> год. Практичні (семінарські) <u>20</u> год. Лабораторні – 14 год. Самостійна робота <u>112</u> год. Консультації <u>12</u> год.
Мова навчання українська		Форма контролю: залік

II. Інформація про викладача

ППП Ємельянова Юлія Павлівна

Науковий ступінь доктор філософських наук

Вчене звання доцент

Посада професор кафедри загальної і соціальної психології та соціології

Контактна інформація: мобільний телефон +380506209303;

електронна адреса emeljanovasev@gmail.com

Дні занять <http://194.44.187.20/cgi-bin/timetable.cgi?n=700>

Консультації з навчальної дисципліни проводяться протягом семестру щоп'ятниці з 15.00 до 16.00 в кабінеті № 111. В разі додаткової потреби здобувача в консультації час погоджується з викладачем.

III. Опис дисципліни

1. Анотація курсу

Проблема безпеки у сучасному світі дедалі стає глобальною проблемою самозбереження та забезпечення життєдіяльності людства. У

сучасному «суспільстві ризику» об'єктивно зростає рівень загроз та небезпек, як для всього людства – екологія, пандемії, атомна енергетика, мілітаризація політики та ін., так і для населення певних регіонів з нестійкою економікою, сучасних держав зі слабкими соціальними інститутами, окремих вразливих соціальних груп. Безпека життєдіяльності людства у цілому і конкретної людини стає предметом вивчення багатьох сучасних наук, у тому числі, соціології.

Об'єктивний характер потреби в безпеці стає принципом, на якому базується дослідження цього феномену новою галузеву соціології – Соціологією безпеки.

Курс «Соціологія безпеки» має також на меті надання студентам знань про надзвичайно складні соціальні процеси, які розгортаються більше чверті століття в незалежній Україні. За формою і змістом їх можна позначити як трансформаційні, тобто такі, що призводять до радикальних змін у всіх сферах життя народу України, у тому числі торкаються державного устрою, типу економічних відносин, соціальної структури населення, соціальних стереотипів і ціннісних настанов, культурно-світоглядної парадигми усіх поколінь сучасного населення. За перебігом і наслідками їх можна позначити як небезпечні, тому що вони ставлять під загрозу захищеність життєво важливих інтересів людини як особистості і громадянина, цілісність суспільства, надійність традиційних соціальних інститутів і міцність держави.

Такого масштабного перетворення вимагають як внутрішні ритми життя народу України, так і ситуація, що склалася у європейському регіоні та у глобальному світі. Але соціальний рух у країні із населенням у сорок мільйонів громадян супроводжується, як доводить історія, великими ризиками у соціальній, культурній та інших сферах, тому що суттєво змінює вже усталені відносини між індивідами, групами населення; між населенням та владою, між державою та її політичними партнерами. Такого роду зміни призводять до драматичних і навіть трагічних подій, під час яких повстає ризик громадянських конфліктів, маргіналізації великої частини населення країни, виникнення міграційних хвиль, економічних і фінансових криз тощо.

Недооцінка або ігнорування проблем безпеки на усіх рівнях соціальної організації суспільства недопустимі, тому соціологія безпеки є одним з найбільш актуальних напрямків в сучасній соціології.

Пререквізити

Курсу базується на змісті навчальних курсів з Історії України, Філософії, Загальної соціологічної теорії, Психологія особистості, Інвайронментальної соціології, Соціології організації тощо.

2. Мета і завдання навчальної дисципліни

Мета навчального курсу «Соціологія безпеки» – формування у студентів теоретичного уявлення про безпековий простір як окремий та надзвичайно важливий вимір соціального буття людини. Провідним завданням курсу «Соціологія безпеки» стає ознайомлення студентів з загальноприйнятими та дискусійними питаннями теорії й практики існування та со-існування людських спільнот у сучасних поліетнічних суспільствах; формування у студента проблемного підходу під час аналізу різноманітних проблем і протиріч соціального простору.

Ознайомлення з навчальною дисципліною дає можливість *знати* :

- сутність понять «безпека» і «безпека життєдіяльності»;
- базові елементи, з яких складається феномен соціальної безпеки; базові поняття та категорії Соціології безпеки;
- особливості соціальної безпеки в основних сферах буття людини та функціонування суспільства;
- об'єкт, предмет і структуру соціології безпеки та її місце в системі соціологічного знання;
- антропологічні чинники безпеки людини;
- основні принципи здійснення аналізу та прогнозу рівня соціальної безпеки у суспільстві;

вміти:

- реалістично підходити до оцінки чинників і механізмів формування безпеки особи та суспільства/спільноти;
- застосовувати методи і засоби щодо випередження та подолання соціальної небезпеки і ризиків;
 - діагностувати рівень конфліктогенності і загроз безпеці в організації, у суспільстві, в малій групі;
 - розрізняти наявні загрози соціальній безпеці, використовуючи соціологічний інструментарій, якісний і кількісний методи дослідження ситуації;
- здійснювати моделювання ймовірних ризиків та вживати превентивні заходи для попередження появи соціальної небезпеки;
- застосовувати отриманні знання з Соціології безпеки в побутовій сфері та професійній діяльності.

3. Результати навчання (Компетентності)

Формування компетентності студентів в галузі Соціології безпеки.

Основним результатом навчання є знання та розуміння предметної області Соціології безпеки, ознайомлення з методологічними підставами та методиками проведення соціологічних досліджень у сфері соціальної і особистісної безпеки. Під час практичних занять студенти мають змогу отримати навички застосування якісних соціологічних методів дослідження проблем безпеки.

Загальні компетентності:

ЗК1. Здатність до абстрактного та конкретного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК2. Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.

ЗК6. Навички міжособистісної взаємодії, зокрема співпраця з метою досягнення професійного результату.

ЗК10. Усвідомлення проблематики рівних можливостей у суспільстві, зокрема її гендерних, расових, територіально-поселенських і вікових аспектів.

ЗК11. Усвідомлення культурного розмаїття суспільств і викликів безпеки взаємодії.

Фахові компетентності:

ФК1. Здатність застосовувати соціологічні поняття, концепції та теорії для інтерпретації безпекових явищ і процесів;

ФК2. Здатність виявляти закономірності взаємозв'язку і взаємодії індивідів, соціальних груп (етнокультурних спільнот) та суспільства.

ФК3. Усвідомлення соціальної обумовленості особистості та життєвого шляху особи, а також ролі особи в життєдіяльності соціальних організацій, спільнот і суспільств.

ФК12. Здатність виявляти соціокультурні особливості, соціальні відмінності та нерівності, причини їх виникнення та наслідки щодо безпеки особистого та суспільного життя.

ФК13. Здатність забезпечити соціальну діагностику і експертизу актуальних суспільно-політичних, економічних і культурних подій, процесів та явищ.

ФК15. Вміння використовувати новітні методи збору, обробки та аналізу соціологічної інформації у дослідженні соціальної реальності.

4. Структура навчальної дисципліни

Структура навчальної дисципліни представлена у вигляді таблиці.

Назви змістових модулів і тем	Усього	Лек.	Практичні/Лабораторні	Сам. роб.	Конс.	Форма контролю/Бали
Змістовий модуль 1. Теорія та практика етносоціального простору						
Тема 1. Складність й багатогранність феномену безпеки.	17	2	2/1	10	1	Т/5
Тема 2. Соціальна динаміка в умовах мілітаризації і підвищеної конфліктності і проблема безпеки.	16	2	2/1	10	1	ДС/10
Тема 3. Наукове дослідження феномену безпеки у межах	16	2	2/1	10	1	ІРС/5

системного підходу						
Тема 4. Необхідність кардинальної зміни парадигми розвитку людства, переходу до практичного застосування концепції і теорії сталого розвитку.	16	2	2/1	10	1	ІНДЗ/5
Тема 5. Розуміння безпеки в контексті інституціонально-мережевого підходу.	17	2	2/2	10	1	РМГ/5
Разом за модулем 1	83	10	10/6	50	5	30
Змістовий модуль 2. Наукові досягнення та практика розв'язання проблем з екологічної безпеки						
Тема 6. Феномен особистісної безпеки людини, його наукова розробка. Емпіричні методи спроб та помилок у розумінні безпеки.	9,5	2	2/2	10	1	РК/5
Тема 7. Суспільний порядок/хаос і безпека людини і суспільства.	8,5	2	2/1	10	1	РК/5
Тема 8. Культура безпеки, її оцінка і можливості підвищення.	6,5	2	2/1	10	1	РМГ/5
Тема 9. Розробка в Україні законів щодо конкретних видів безпеки: екологічної, інформаційної, економічної, соціальної, воєнної, політичної тощо.	6,5	2	1/1	10	1	РМГ/5
Тема 10. Сучасні технології організації і збереження безпеки. Предмети і системи безпеки.	10,5	2	1/1	10	1	Т/5
Тема 11. Оптимізація методики соціологічного моніторингу загроз. Формалізація опису предметної області системи безпеки життєдіяльності. Інтегральний індекс особистісної безпеки людини.	10,5	2	2/2	12	2	ІРС/5
Разом за модулем 2	99	12	10/8	62	7	30
Види підсумкових робіт						Бал
Модульна контрольна робота (МКР1+МКР2)						30+30=60
Всього годин/ Балів	180	22	20/14	112	12	100

Форма контролю*: ДС – дискусія, ДБ – дебати, Т – тести, ТР – тренінг, РЗ/К – розв'язування задач/кейсів, ІНДЗ/ІРС – індивідуальне завдання/індивідуальна робота студента, РМГ – робота в малих групах, МКР/КР – модульна контрольна робота/ контрольна робота, Р – реферат, а також аналітична записка, аналітичне есе, аналіз твору тощо.

5. Завдання для самостійного опрацювання
 1. Ознайомтеся з початком процесу інституціоналізації Соціології безпеки, прочитайте матеріали I-го Міжнародного конгресу «Наука і безпека», що проходив у 1990 г. в Кельні (Німеччина) під гаслом «Життя у безпеці» [Див. Викторов А.Ш. Введение в социологию безопасности. Курс лекцій. М. : «Канон+» РООИ «Реабилитация», 2008. – 568 с. с.56].
 2. Розкрийте зміст поняття «культура безпеки життєдіяльності суспільства».
 3. Розкрийте зміст поняття «культура безпеки життєдіяльності людини».
 4. Проблематика безпеки у міждисциплінарних дослідженнях, актуалізація питання ризиків, соціальної безпеки, ризик-менеджменту, стійкого розвитку, а також соціального захисту та соціальної відповідальності.
 5. Положення Конституції України, законодавство України щодо поняття національної безпеки України.
 6. Поняття безпеки у контексті стабільного функціонування суспільства і держави.
 7. Зміни у розумінні безпеки у XXI ст. у контексті проблеми реалізації прав і свобод людини.
 8. Система заходів з боку сучасної держави, яка дозволить максимально ефективно захистити інтереси особистості.
 9. Розмаїття небезпек сучасної соціальної реальності і їх синергетичний резонанс.
 10. Технологічні, інституціональні, культурні і соціально-психологічні зміни у сучасному світі і безпека.

IV. Політика оцінювання

Політика викладача щодо студента. Вимоги викладача:

- обов'язкове відвідування навчальних занять;
- активність студента під час практичних занять;
- своєчасне виконання завдань самостійної роботи;
- виконання модульних контрольних завдань;
- відпрацювання занять, що були пропущені або не підготовлені (незадовільні оцінки) на консультаціях;

Неприпустимо:

- не з'являтися на заняття без поважних причин; - запізнюватися на заняття;
- користуватися мобільним телефоном, планшетом чи іншими мобільними пристроями під час заняття (за винятком дозволу викладача при необхідності виконання певних завдань, передбачених навчальною дисципліною);
- порушувати дисципліну; - списувати або використовувати результати роботи іншої людини без посилання на джерела, звідки вони були взяті.

Поточний контроль проводиться на кожному практичному занятті. Він передбачає оцінювання теоретичної підготовки здобувачів вищої освіти із зазначеної теми (у тому числі, самостійно опрацьованого матеріалу) під час

роботи на практичних заняттях та набутих навичок під час виконання завдань практичних робіт.

Критерії поточного оцінювання знань здобувачів на практичному занятті (оцінюється в діапазоні від 0 до 5 балів): 5 балів – завдання виконане в повному обсязі, відповідь вірна, наведено аргументацію, використовуються професійні терміни. 3 бали – завдання виконане, але обґрунтування відповіді недостатнє, у звіті допущені незначні помилки. 1 бал – завдання виконане частково, допущені значні помилки. 0 балів – завдання не виконане. Викладачем оцінюється повнота розкриття питання, цілісність, системність, логічна послідовність, вміння формулювати висновки, акуратність оформлення письмової роботи, самостійність виконання.

Модульна контрольна робота є складовою поточного контролю і здійснюється через проведення аудиторної письмової роботи під час проведення останнього практичного заняття в межах окремого залікового модуля. Кожен варіант модульної контрольної роботи складається з кількох (двох-трьох) питань. Відповіді на поставленні питання мають бути теоретичними, але з наведенням прикладів, оцінкою соціально-екологічних фактів, явищ, з демонстрацією особистої позиції щодо них.

Критерії оцінювання знань здобувачів при виконанні контрольних робіт (оцінюється в діапазоні від 0 до 30 балів): 30-20 балів – вільне володіння обсягом матеріалу, вільне висловлювання власні думки, повне і якісне розкриття сутності питання, презентація особистої позиції щодо проблеми, вмиле використання знання матеріалів інших курсів. 12-19 балів – вільне висловлювання власної думки, але недостатнє обґрунтування відповіді, допущені незначні помилки; 5-11 балів – не повністю з допущенням помилок розкриття всіх питань; 1-4 бали – розкриття лише одного питання; 0 балів – відповідь відсутня.

За об'єктивних причин (хвороба, працевлаштування, міжнародне стажування) навчання може відбуватись в он-лайн формі за погодженням із керівником курсу.

Політика щодо академічної доброчесності

Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає:

- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання;
- посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; дотримання принципів та положень Кодексу професійної етики соціолога Соціологічної асоціації України (САУ) <https://sociology.od.ua/kodeks-profesijnoi-etiki-sociologa/>.
- Надання достовірної інформації про результати власної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації.

За порушення академічної доброчесності (плагіат, фальсифікація, списування, обман тощо) здобувачі освіти можуть бути притягнені до академічної відповідальності: повторне проходження оцінювання (контрольна робота, іспит, залік тощо); повторне проходження відповідного освітнього компонента освітньої програми; відрахування з Університету.

Усі письмові роботи перевіряються на наявність плагіату і допускаються до захисту із коректними текстовими запозиченнями не більше 25%. Списування під час контрольних робіт та екзаменів заборонені (в т.ч. із використанням мобільних пристроїв). Мобільні пристрої дозволяється використовувати лише під час он-лайн тестування (наприклад, програма Kahoot).

Політика щодо дедлайнів та перескладання

Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку (75% від можливої максимальної кількості балів за вид діяльності балів). Перескладання модулів відбувається за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний).

V. Підсумковий контроль

На підсумковий контроль виносяться основні питання, що потребують творчої відповіді та уміння синтезувати отриманні знання і застосовувати їх під час розв'язання практичних задач.

Форма проведення іспиту – залік.

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Об'єкт і предмет Соціології безпеки.
2. Безпека як базова потреба людини.
3. Дослідження безпеки стосовно держави та суспільства до ХХ століття.
4. Сучасне наукове розуміння безпеки у ланцюжку «особистість-суспільство-держава».
5. Зміст поняття безпеки як цінності, певного суспільного блага.
6. Історико-філософський вимір поняття безпеки.
7. Соціальна безпека і соціальні катастрофи в історії людства.
8. Антропологічні чинники феномену безпеки.
9. Цивілізаційні чинники феномену безпеки.
10. Екологічний імператив безпеки.
11. Економічний чинник безпеки.
12. Соціальна безпека людини в епоху глобалізації.
13. Інформаційна безпека.
14. Безпечні комунікації та комунікативні практики.
15. Безпека в епоху техногенних аварій і катастроф.
16. Безпека людини у «суспільстві ризику».
17. Безпека людини і пандемія.
18. Безпека у контексті глобальних проблем людства.
19. Соціальна реальність як простір небезпеки.
20. Безпека у періоди соціальних реформ і трансформацій.
21. Механізми безпеки у суспільстві: мораль, релігія, закон тощо.
22. Соціально-політичний вимір безпеки.
23. Інститути соціальної безпеки: спільне і специфічне у різних етнічних групах.

24. Гуманізація як перспектива людства у контексте безпеки людини.
25. Соціальна безпека і міграції.
26. Соціальні інститути і національна безпека сучасної країни.
27. Безпека життєдіяльності людини, її складові.
28. Стан та перспективи безпеки людства з позиції футурології.
29. Соціологія безпеки щодо методології вивчення феномену безпеки.
30. Зміст поняття «суспільство ризику» У.Бека.
31. Соціальна безпека і сучасна українська практика.
32. Соціальна безпека у контексті перспектив сталого розвитку.
33. Демографічні детермінанти соціальної безпеки.
34. Соціологічні виміри соціальної і особистісної безпеки.
35. Концепція «конфлікту цінностей» і безпека у сучасному світі.
36. Етнокультурні протиріччя і соціальна безпека.

VI. Шкала оцінювання

Оцінка в балах за всі види навчальної діяльності	Оцінка
90 – 100	Відмінно
82 – 89	Дуже добре
75 - 81	Добре
67 -74	Задовільно
60 - 66	Достатньо
1 – 59	Незадовільно

VII. Рекомендована література та інтернет-ресурси

Обов'язкова література:

1. Бек У. Общество риска. На пути к другому модерну / У.Бек; [Пер.с нем. В.Седельника и Н.Федоровой; Посл. А.Филиппова]. – М.: Прогресс Традиция, 2000. – 384 с.
2. Белай С.В. Дослідження механізмів моніторингу загроз національній безпеці України соціально-економічного характеру. Університ. наукові записки. 2013. № 4 (48). С. 481–488.
3. Власюк О. С. Національна безпека України: еволюція проблем внутрішньої політики : вибр. наук. пр. К.: НІСД, 2016. 528 с.
4. Гидденс Э. Судьба, риск и безопасность / Э.Гидденс // THESIS: теория и история экономических и социальных институтов и систем. – 1994. № 5. – С. 107-134.
5. Городяненко В. Теорії середнього рівня: місце в структурі соціологічного знання і тенденції розвитку (історіографічний аналіз на матеріалі країн СНД) //Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2001.- №4. – С.187-202.
6. Головаха Е.И., Панина Н.В. Интегральный индекс социального самочувствия (ИИСС): конструирование и применение социологического теста в массовых опросах. Киев: Институт социологии НАН Украины: Стилос, 1997. 63 с.
7. Гринчук А.В. Социология безопасности: состояние и перспективы развития. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Соціологія». - 2010. - № 1-2. С. 101-102.

8. Калашникова Л.В. Концептуалізація понять «безпека» «безпека життєдіяльності» у межах сучасної соціологічної науки. Молодий вчений. 2016. - № 12 (39). С. 122-127.
9. Калашникова Л.В. Соціологічний моніторинг безпеки життєдіяльності особистості: проблеми теорії. Український соціум. - № 1(60), 2017. С.49-59.
10. Качинський А.Б. Індикатори національної безпеки: визначення та застосування їх граничних значень: монографія. Київ: НІСД, 2013. 104 с.
11. Коваль О. П. Соціальна безпека: сутність та вимір : наук. доп. К.: НІСД, 2016. 34 с.
12. Кузнецов В.Н. Социология безопасности : учебное пособие / В.Н.Кузнецов . – М., КДУ, 2009. – 422 с.
13. Луман Н. Понятие риска // THESIS: теория и история экономических и социальных институтов и систем. -1994.- № 5.- С. 135-160.
14. Сидорчук О.Г. Соціальна безпека: державне регулювання та організаційно економічне забезпечення: монографія. Л: ЛРІДУ НАДУ, 2018. 492 с
15. Соціальна безпека: теорія та українська практика : монографія / за ред. І. Ф. Гнибіденка, А. М. Колота, В. В. Рогового. К: КНЕУ, 2006. 292 с.

Додаткова:

1. Отрешко Н. Суб'єкт, метод пізнання, картина соціального світу в класичній, некласичній, постнекласичній соціології / Н.Отрешко // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2009. – №4. – С.43-55.
2. Ліпкан В.А. Теорія національної безпеки: підручник / В.А. Ліпкан. – К.: КНТ, 2009. – С. 362-363.

Інтернет- джерела:

- 1.Інформаційна безпека у цифровому світі. Онлайн курс на платформі ВУМ. URL: <https://vumonline.ua/course/information-security/>
2. Основи інформаційної безпеки. Онлайн курс на платформі Prometheus. URL: https://courses.prometheus.org.ua/courses/KPI/IS101/2014_T1/about
3. Рада національної безпеки і оборони України. URL: <https://www.rnbo.gov.ua/>
4. Министерство внутренней безопасности США. Homeland Security and Public Safety. RAND. URL: <https://www.dhs.gov/site-links>.